

Alkimisták

Alkímia! Mennyi vágyat, örömet, boldogságot és mennyi keserőséget, csalódást, kétségbeesést takar ez az egyetlen szó. Aranyat ígér. Ennél nagyobb vonzóerő nincs a földön. Minden lépésünknel ott cseng, minden jóhoz rajta keresztül vezet az út. Egészséget nyújt. Mit ér az élet egészség nélkül, lehet-e annak szépségét roskadozó testtel élvezni? Örök életet ad, hogy a földi gyönyör időtlen időig tartson. Nincs mesterség, nincs tudomány, amelyik ennyit kínáljon. Társai az asztrológia, a mágia, a kabala meg sem közelítik. Az asztrológia csak csillagzatokat, jövőndő sorsokat vizsgál, de azokon változtatni nem áll módjában; a mágia csak rejtelmes hatalom, amely természetfeletti erővel csodákat mível; a kabala csak vallásbölcseletből fakadó jóslás, varázslás. Szemben ezekkel az alkímia aranyat, egészséget, örökéletet kínál egyszerre. Valóban csodálkoznunk kellene, ha nem akadt volna művelője. Volt is bőven.

Az alkimisták már a bibliai személyek között is társakat kerestek. Elődüknek tartották Mózes nővérét, Máriát (Mirjám), aki titokzatos erőnek parancsolt. Maguknak követelték Mózes, aki az aranyborjút hamuvá égette, pedig "aranyat elégetni nehezebb, mint előállítani". Azt állították, hogy a bölcs Salamon király szintén ismerte az aranycsinálás titkát, különben sohasem lett volna annyi aranya, amennyivel a jeruzsálemi templomot felépítette és díszítette.

De Hermes titkos tudományának más nemzetek körében is voltak híres művelői. Az ókor szépséges királynőjét, Kleopátrát, Komarius tanította a mesterségre. "Különben alig sikerült volna borban oldania az igazgyöngyöt, amellyel szépségét tartotta fenn." A smaragd tábla, ez a rejtélyes írás, amelynek megoldásán évszázadokon át hasztalan fáradoztak, egyiptomi eredetű. Az alexandriai görögök között, Zozimosz, Olympiodorosz, Heliodorosz voltak a híresebbek, de kívülük még sokak nevét jegyezte fel a történelem. Nagy szerepet vittek az arab aranycsinálók. Sokat emlegették Gebert, Avicennát, Calidot. De virágzott a mesterség a későbbi időkben is. Albertus Magnus, Aquinoi Szent Tamás, Roger Bacon, Arnold de Villanova, Nicolaus Flamellus, Basilius Valentinus, Theophrastus Paracelsus, Georgius Agricola, Alexander Setonius Scotus, Bárótzai Sándor – hogy csak a legkiválóbbakat említsem – mint láncszemek kapcsolódnak egymásba.

Az alkímia terjedését bizonyára lelki ok is elősegítette. Az ember ugyanis ellenállhatatlanul vonzódik a rejtelmeshez, a titokzatoshoz. Keresi, kutatja a homályosat és nem nyugszik addig, amíg tisztán nem lát. Minél sejtelmesebb valami, annál erősebb a vonzódás. Az alkímia is ilyen. Kacsaringós, gyakran csekély értelmű jelölések, idegenszerű, szemet kápráztató kísérletek, olyan sűrű ködbe borították az egész tudományt, hogy azt megérteni alig lehetett. És ez a titok vonzotta az embereket, mint éji fény a bogarakat. Jaj volt annak, aki körét átlépte, mert sohasem szabadult tőle.

Mikor R. Boyle (1621–1691), de különösen A. L. Lavoisier (1743–1794) kimondta, hogy a fémek elemek és fel nem bonthatók, egyben az aranycsinálást is lehetetlenségnek minősítette. Ez a tétel később nagyon megmerevedett. H. Kopp (1817-1892) azt mondja " az alkímia története tévedések története", más helyen pedig "az emberi szellem tévelygésének túlkapása". Kopp szavait sokan idézték, hogy rámutassanak az aranycsinálók meddő működésére. Az aranycsinálás lehetetlenségének gondolata terjedt. Mind mélyebb és mélyebb gyökeret eresztett. Az eredmény is hamar jelentkezett. Az aranycsinálókat úgy tekintették, mint a tévedések szerencsétlen áldozatait. Mosolyogtak rajtuk, pedig logikusan gondolkodtak.

Már az Empedoklész–Arisztotelész-féle elemsorozattal is (víz, levegő, föld, tűz) lehetséges az átmenet egyik anyagból a másikba. Még élesebben kidomborodik ez a princípiumok bevezetésével: a kénesség és a higanyosság princípiumával. A kénesség princípiuma jelentette az éghetőséget, a szagosságot (a nemfémes tulajdonságokat), a higanyosság princípiuma pedig a fémes fényt, az olvashatóságot (a fémes tulajdonságokat). A fémek a princípiumok és a görög elemek közreműködésével keletkeztek és a legrégebb idő óta, mint összetett testek szerepeltek. De ha valamely test összetett, akkor alkotórészeiből felépíthető. Ebből indultak ki a régi aranycsinálók; nincs itt szellemi eltévelyedésről szó, hanem egyszerű és logikus következtetésről. Elképzeléseik szerint a görög elemek és a természet princípiumai (a kénesség és a higanyosság) a testek alkotórészei, és eredetük isteni. Ezek alkotják a fémeket. „A higany és a kén minden fém anyaga, a víz a földdel keverve a higany anyaga, és az olajszerű alkotóinak leírt része az alapvető és elengedhetetlen kén...” – írja Albertus Magnus. Az alkímisták sorából persze kiemelendők a csalók és szélhámosok, akikkel elvégre mindenhol találkozhatunk. Kopp szavai tehát javításra szorulnak. A kémia történetének új kutatói nem is mulasztják el ezt hangsúlyozni.

Az aranycsinálás csak látszólag szűnt meg. Hol titokban, hol nyíltan újra meg újra felbukkant, még az utóbbi időkben is:

1836-ban az olasz J. A. Rotti szabadalmaztatott arany készítési eljárást.

1853-ban C. Th. Tiffereau hozott nyilvánosságra recepteket.

1868–69-ben aranycsinálás folyt I. Ferenc József király rendeletére Bécsben, amelynek vezetője a bécsi műegyetem tanára, A. Schrötter volt. 1910-ben szabadalmat kapott Roux, aki ezüstből és vasból akart elektromos kemencében aranyat előállítani. Azt is sokan tudják, hogy a bécsi származású báró Hellenbach, a híres természettudományi író, mikor élete végén Milánóba visszavonult, laboratóriumot rendezett be, ahol a mindent gyógyító bölcsek követ kereste. A svédek híres írója, A. Strindberg meggyőződéses alkímista volt, aki e tárgyról értekezést is írt. 1910-ben Jollivet Castelot Franciaországban folytatott kísérleteket. A kísérletek célja volt ezüstöt arannyá alakítani arzénnel és vörös antimon-szulfiddal. Ő egyébként a francia alkímista társaság jelenlegi elnöke (1927); ugyanis Franciaországban az alkímisták társulatba tömörültek. A társaság laboratóriumot és egy folyóiratot tart fenn. 1927-ben lapot indítottak a német alkímisták is, a lap Berlinben jelenik meg. Az sem újdonság, hogy London különféle laboratóriumaiban sok műkedvelő foglalkozik alkímiai problémákkal. Dániában szintén alakult alkímista társaság.

A mai kutatás azonban nem hasonlít a régiekéhez. A ma alkímistái alapos előtanulmány után nyúlnak a kérdéshez, nagyon finom készülékekkel végzik kísérleteiket, elhagyva azt a sok sallangot, nem egyszer piszkot, ami a régiek munkáját, tudását egyaránt jellemezte. Mert a régiek nem olyan laboratóriumban dolgoztak, mint a mai kutatók. Comenius Amon így ír erről " ... valami pintzékbe, a'hol egynéhány rendel állottanak Tüzhelyek, Kementzétstkék, Üstök és Üveg portékák, úgy hogy minden tündöklött." "Az emberek pedig járkálván aprólék fákat öszvehordtak és azokat az edények alá rakták; azután azt felfutták és ismét eloltották, az edényeket valamivel megtöltötték és egyik edényből a másikba által töltögették."

Az nem vita tárgya, hogy az alkímisták között sok szélhámos, kalandor akadt. Ezek közül több már életében megbűnhődött. Volt olyan, kit sötét tömlöcbe zártak, s ott pusztult nyomorultul; volt olyan, kit megcsonkítottak; és akadt olyan is, akít aranyos ruhába öltöztettek, s úgy adtak hóhérekre. De az is bizonyos, hogy sorukba sok természettudományt szerető, művelt egyén is tartozott, akik filozofálással készítették elő az utat azok részére, akik a kérdés gyakorlati megoldására vállalkoztak. Senkinek sem jutott eszébe sem a múltban, sem a jelenben Albertus Magrust, Aquinoi Szent Tamást, Lippay Györgyöt vagy Báróti Sándort

szélhámosnak tartani. Ezek komoly férfiak voltak, akik koruk természettudományi ismeretei alapján dolgoztak.

A csalók népszerűtlenné tették a mesterséget. A becsapottak panasza nyomán tiltó rendeleteket bocsátanak ki, nemcsak az uralkodók, hanem a városok is. A becsületesek nem akarván magukat szégyennek, büntetésnek kitenni, titokban dolgoztak vagy társulatba verődtek össze.

Hermes mesterségét üzök között feltűnően sok az orvos. Ez nem hazai jelenség; így volt külföldön is. Ennek megvan a maga magyarázata. A bölcsek köve nemcsak aranycsinálásra jó; csodagyógyszer az, amellyel minden betegség gyógyítható.

Többen azzal vádolják őket, hogy munkálkodásukban tervszerűség nincsen; amit műveltek, ötletszerű, zavaros, alig érthető. Akik ezt állítják, tévednek. Bármelyik alkimista könyvét nézzük, mindegyikben megtaláljuk a kiindulási alapot, a természet princípiumait, a négy elemet, a tüzet, vizet, földet és a levegőt. Elképzeléseik szerint ezek a testek alkotórészei és eredetük isteni.

Ez volt a régi világ természettudományi felfogása, ebből kellett kiindulniuk, ebből is indultak ki. Az elmélet inkább elgondolásból, mint kísérletből született. Az elemek és princípiumok már magukban rejtik az átalakítás lehetőségét. Csak arról volt szó, megtalálni a nyersanyagot, abból kivonni a lényegét, a lelket, az erőt (spiritus, anima stb.), amely közönséges fémeket nemesre fest. ...

Forrás: <http://www.kfki.hu/chemonet/hun/olvaso/histchem/alkem/bevez.html> és

Dr. Balázs Lóránt: A kémia története I., 5. fejezet, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996.